

سؤال:

چرا بر روی مزار اهل بیت علیهم السلام گنبد و بارگاه ساخته می‌شود؟

پاسخ:

در تمام دنیا و در میان تمام ادیان تجلیل از بزرگان و احیای آثار آنها مرسوم است و هیچ منع عقلی ندارد و در میان تمام ملل، شخصیت‌های بزرگ سیاسی و دینی در نقاط خاصی به خاک سپرده می‌شوند و از مقبره آنان به عنوان نشانه مکتب و نماد افتخار، محافظت می‌شود و حفظ و نگهداری از آن را به منزله حفظ و نگهداری اندیشه‌ها و راه و روش آنها می‌دانند.

در اینجا ما ساخت گنبد و بارگاه برای حرم ائمه علیهم السلام را از ۳ منظر قرآن و روایات و سیره مسلمین بررسی می‌کنیم.

قرآن:

۱. آیه ۲۱ سوره کهف:

خداوند در این آیه می‌فرماید:

قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا

در داستان اصحاب کهف، برخی از مؤمنان و برخی از کافران بر سر غار آمده و با هم نزاع کردند و این نزاع از آنجا پیدا شد که مؤمنان قصد داشتند بر روی قبر مسجدی بنا کنند و کفار می‌خواستند بر روی آن ساختمان یا بنایی بسازند و خداوند در این ماجرا ساخت مسجد روی قبر تأیید کرده است.

طبری در این زمینه می‌گوید:

فقال المشركون نبني عليهم بنيانا فإنهم أبناء آبائنا ونعبد الله فيها وقال المسلمون نحن أحق بهم هم منا

نبني عليهم مسجدا نصلي فيه ونعبد الله فيه

جامع البيان عن تأويل آي القرآن - محمد بن جرير الطبري - ج ١٥ ص ٢٧٨

مسلمانان می گفتند ما سزاوارتریم چون آن‌ها از موحدان بودند؛ پس در این مکان مسجدی بنا کرده و در آن عبادت می کنیم.

در تفسیر مجمع البیان هم آمده است:

أي معبدا وموضعا للعبادة والسجود يتعبد الناس فيه ببركاتهم ودل ذلك على أن الغلبة كانت للمؤمنين

تفسیر مجمع البیان - الشیخ الطبرسی - ج ٦ ص ٣٢٨

آنجا را محل برای عبادت و سجود قرار دهیم و مردم در آن به واسطه برکات اصحاب کهف به عبادت بپردازند، این حرف نشان می دهد که غلبه با مؤمنین بوده است که می خواستند آنجا را مسجد کنند. ساخت گنبد و بارگاه برای مراقب شریف ائمه علیهم السلام، مشابه ساختن مسجد بر قبر اصحاب کهف است و مکانی برای عبادت خداوند است و همان طور که می بینید مسلمانان در کنار قبور ائمه علیهم السلام نماز می خوانند و دعا می کنند و تلاوت قرآن دارند و در آنجا به عبادت پروردگار می پردازند.

٢. آیه ٣٢ سوره حج:

خداوند در این آیه می فرماید:

ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

شعائر جمع شعیره، به معنای دلیل و علامت است، شعائرالله؛ یعنی اموری که دلیل و علامت و نشانه به سوی خدا هستند و هر کسی که می خواهد به خدا برسد با آن دلیل و نشانه می تواند به خدا برسد. مرحوم طبرسی در مجمع البیان ذیل این آیه می گوید: شعائر به معنی جایگاه عبادات است، به مناره، شعائر گفته می شود؛ زیرا نشان است بر اینکه اینجا مسجد و محل عبادت است، به گنبد شعائر گفته می شود؛ چون بیانگر این است که اینجا مکانی مقدس و مبارک است؛ بنابراین زمانی که بر مزار ائمه علیهم السلام قبری بنا می شود از شعائر الهی است و مورد رضایت خداوند و پیامبر صلی الله علیه و آله است.

قرطبی می‌گوید:

الشعائر جمع شعيرة وهو كل شيء لله تعالى فيه أمر أشعر به وأعلم... أي علامتهم التي يتعارفون بها

الجامع لأحكام القرآن (تفسير القرطبي) - القرطبي - ج ١٢ ص ٥٦

شعائر جمع شعيره است و شعائر عبارت است از هر چیزی که نشانه‌ای از خدا باشد و اشعار به خداوند

داشته باشد؛ یعنی چیزی که به وسیله آن مردم به خدا رهنمون شوند.

در قرآن کریم، صفا و مروه از شعائر الهی شمرده شده است:

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ

سوره بقره آیه ۱۵۸

ائمه عليهم السلام از شعائر و نشانه‌های دین هستند؛ چون مردم به وسیله آن‌ها هدایت می‌شوند و راه

مستقیم الهی می‌رسند و شاهد آن هم متن زیارت جامعه کبیره است که با سند صحیح از امام هادی علیه

السلام نقل شده است:

من أراد الله بدأ بكم ومن وحده قبل عنكم ومن قصده توجه بكم

تهذيب الأحكام - الشيخ الطوسي - ج ٦ ص ٩٩

من لا يحضره الفقيه - الشيخ الصدوق - ج ٢ ص ٦١٥

هر که خدا را بخواند با شما آغاز می‌کند و هر که او را یگانه بداند، از شما می‌پذیرد و هر که آهنگ او را

کند، به شما رو می‌آورد.

همچنین روایت دیگری از امام باقر علیه السلام که می‌فرماید:

عن بريد العجلي قال سمعت أبا جعفر عليه السلام يقول بنا عبد الله وبنا عرف الله وبنا وحد الله تبارك

وتعالى

الكافي - الشيخ الكليني - ج ١ ص ١٤٥

به واسطه ما خدا پرستش می‌شود و به وسیله ما خدا شناخته می‌شود و به واسطه ما یگانگی خدا ثابت می‌شود.

یکی از راه‌های بزرگداشت ائمه علیهم السلام علاوه بر حفظ آثار و مکتب آن‌ها، حفظ و تعمیر قبور آنان است.

۳. آیه مودت:

یکی دیگر از آیات در این زمینه آیه مودت است که خداوند می‌فرماید:

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

سوره شوری، آیه ۲۳

قرآن مجید به روشنی به ما دستور می‌دهد که به بستگان و خویشاوندان پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله مهر و رزیم و مسلماً یکی از راه‌های ابراز علاقه به خاندان رسالت، حفظ و بزرگداشت آثار و مرقد‌های آنان است؛ لذا محبین اهل بیت علیهم السلام به دلیل ابراز احساسات و نشان دادن عشق و علاقه فراوان به اهل بیت علیهم السلام، همواره سعی کرده‌اند که این اماکن را به بهترین وضع ممکن چه از نظر معماری و چه از نظر زیبایی حفظ کنند تا به این وسیله مودت و محبت خود را به این خاندان نشان دهند.

۴. آیه ۳۶ و ۳۷ سوره نور:

خداوند در این آیه می‌فرماید:

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ

عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ

سوره نور آیه ۳۶ و ۳۷

خداوند متعال اذن داده است خانه‌هایی که در آن‌ها یاد خدا شده، رفعت پیدا کند، البته ترفیع بیوت دارای ۲ جنبه مادی و معنوی است؛ چنان که حضرت ابراهیم علیه السلام به دستور خداوند از نظر ظاهری و جنبه مادی دیوارهای خانه خدا را بالا برد و از جهت معنوی طواف و مناسک حج را کنار کعبه احیا کرد:

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

سوره بقره آیه ۱۲۷ و ۱۲۸

در روایتی که سیوطی از انس بن مالک و بریده نقل کرده است، پیامبر خانه امیرالمؤمنین علیه السلام را جزء این بیوتی که می‌خواند که خداوند اذن داده است رفعت پیدا کند:

قال قرأ رسول الله صلى الله عليه وسلم هذه الآية في بيوت أذن الله ان ترفع فقام إليه رجل فقال أي بيوت هذه يا رسول الله قال بيوت الأنبياء فقام إليه أبو بكر فقال يا رسول الله هذا البيت منها لبيت علي وفاطمة قال نعم من أفاضلها

الدر المنثور في التفسير بالمأثور - جلال الدين السيوطي - ج ۵ ص ۵۰

رسول خدا صلى الله عليه و آله این آیه را قرائت نمود، شخصی جلو آمد، عرض کرد: این بیوت کدام هستند؟ حضرت صلى الله عليه و آله فرمود: بیوت انبیاء، ابوبکر در این هنگام نزد رسول خدا صلى الله عليه و آله آمد و خطاب به خانه علی و فاطمه علیهما السلام کرده و عرض کرد: آیا این خانه از آن بیوت است که خدا و تو اراده کرده‌ای که تعظیم شود؟ پیامبر صلى الله عليه و آله فرمود: آری، از بهترین آن بیوت است.

در زیارت جامعه کبیره نیز آمده است:

فجعلكم في بيوت اذن الله ان ترفع ويذكر فيها اسمه

من لا يحضره الفقيه - الشيخ الصدوق - ج ۲ ص ۶۱۳

تهذيب الأحكام - الشيخ الطوسي - ج ۶ ص ۸۰

خداوند شما اهل بیت علیهم السلام را در بیوتی قرار داد که اجازه داده است رفعت پیدا کند و اسم خداوند در آن یاد شود.

با توجه به آیاتی که بیان شد می‌توان این نتیجه را گرفت که ساخت گنبد و بارگاه برای اهل بیت علیهم السلام یک عمل قرآنی است که مورد تأکید خداوند هم قرار گرفته است.

روایات:

در رابطه با جواز ساخت گنبد و بارگاه در روایات، ما در این زمینه روایات زیادی داریم که از آن‌ها جواز این کار به دست می‌آید که به عنوان مثال روایات فراوانی که در باب اجابت دعا زیر قبه امام حسین علیه السلام آمده است:

وإن الإجابة تحت قبته والشفاء في تربته والأئمة من ولده

كفاية الأثر - الخزاز القمي - ص ۱۷

پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: خداوند اجابت دعا را زیر قبه امام حسین علیه السلام و شفاء را در تربت او و ائمه علیهم السلام را در فرزندانش او قرار داده است. چطور ممکن است ساختن بارگاه بر روی قبر اشکال داشته باشد؛ اما خداوند همان جا را مکان استجاب دعا قرار دهد.

علاوه بر این تقریر ائمه علیهم السلام خود دلیل دیگری بر جواز ساخت بارگاه بر قبور است؛ زیرا در زمان ائمه علیهم السلام قبور قبه داشتند و اساساً به قبرستان بقیع برای این بقیع گفته می‌شد که به صورت قبه قبه بوده است.

در اینجا ما ۲ روایت به صورت اختصار نقل می‌کنیم که صریح بر ساختن بارگاه بر روی قبور ائمه علیهم السلام است:

۱. روایتی در کتاب تهذیب الاحکام شیخ طوسی:

ابی عامر چنین نقل می‌کند:

عن أبي عامر الساجي واعظ أهل الحجاز قال أتيت أبا عبد الله جعفر بن محمد عليهما السلام فقلت له يا بن رسول الله ما لمن زار قبره يعني أمير المؤمنين وعمر تربته قال يا أبا عامر حدثني أبي عن أبيه عن جده الحسين بن علي عن علي عليهم السلام ان النبي صلى الله عليه وآله قال له والله لتقتلن بأرض العراق وتدفن بها قلت يا رسول الله ما لمن زار قبورنا وعمرها وتعاهدها فقال لي يا أبا الحسن ان الله جعل قبرك وقبر ولدك بقاعا من بقاع الجنة وعرة من عرساتها وان الله جعل قلوب نجباء من خلقه وصفوته من عباده تحن إليكم وتحتمل المذلة والأذى فيكم فيعمرون قبوركم ويكثرون زيارتها تقربا منهم إلى الله مودة منهم لرسوله أولئك يا علي المخصوصون بشفاعتي والواردون حوضي وهم زواري غدا في الجنة يا علي من عمر قبوركم وتعاهدها فكأنما أعان سليمان بن داود على بناء بيت المقدس

تهذیب الاحکام - الشيخ الطوسي - ج ۶ ص ۲۲

ابی عامر می‌گوید: نزد امام صادق علیه السلام رفتم و عرضه داشتم: کسی که قبر امیرالمؤمنین علیه السلام را زیارت کند و آن را بازسازی کند چه اجری دارد، حضرت فرمود: پدرم از پدرانش و آنها از امیرالمؤمنین علیهم السلام نقل کردند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: قسم به خدا در سرزمین عراق کشته می‌شوی و در آنجا به خاک سپرده خواهی شد! گفتم ای رسول خدا، پاداش کسی که به زیارت قبر ما آمده و آن را آباد کند و مراقبت آن باشد چیست؟ به من فرمودند: ای ابالحسن خداوند قبر تو و قبر فرزندان تو را بقعه‌ای از بقعه‌های بهشت قرار داده است و خداوند دل‌های گروهی از پاکان خلق خویش و برگزیده از بندگان خویش را به سوی شما مایل ساخته است که در راه شما مذلت‌ها و سختی‌ها را تحمل می‌کنند، آنان قبور شما را آباد می‌سازند و به خاطر تقرب به خدا و دوستی پیامبر، بسیار به زیارت آنها می‌روند! ای علی، آنان کسانی هستند که شفاعت مخصوص من برای آنهاست و بر حوض من وارد می‌شوند و آنان زائران من در بهشت

هستند، ای علی هرکس قبر شما را آباد کند و مراقب آن باشد، مانند آن است که سلیمان بن داود را برای بنای بیت المقدس یاری کرده است.

۲. روایتی در کتاب المزار مشهدی:

در این روایت که طولانی است، راوی می‌گوید:

وأعطاني دراهم وأصلحت القبر

المزار - محمد بن جعفر المشهدی - ص ۲۴۲

امام صادق علیه السلام مقداری پول به من داد تا قبر امام حسین علیه السلام را تعمیر کنم و من هم این کار را انجام دادم.

پس طبق این روایات، نه تنها ساخت گنبد و بارگاه جایز است؛ بلکه اهل بیت علیهم السلام به این کار دستور می‌دادند و اجر و ثواب آن را هم بیان کردند.

سیره مسلمین:

عمل و سیره اصحاب و مسلمانان نیز بر این بوده است که بر روی قبور اهل بیت علیهم السلام و بزرگان و اولیاء الهی بارگاه بسازند و آن را تجلیل کنند.

روزی که اسلام انتشار یافت، قبور پیامبرانی که مدفن آن‌ها معلوم بود دارای سقف و سایبان و قبه و بارگاه بود، قبور هاجر و اسماعیل در مسجدالحرام و دانیال در شوش و هود و صالح و یونس و ذوالکفل در عراق و ابراهیم و اسحاق و یعقوب و یوسف در بیت المقدس همگی دارای بنا و بارگاه بودند.

شما می‌بینید که امروزه شافعی‌ها در مصر بر قبر امام خود گنبد و بارگاه ساخته و آن را تعظیم و احترام می‌کنند یا حنفی‌ها و حنبلی‌ها در بغداد بر مزار رؤسای مذهب خود قبه و بارگاه ساخته‌اند؛ بنابراین هم از دیدگاه

مسلمانان و هم سیره رایج اسلامی چنین بوده است که اولیاءالله را احترام می‌کنند و از نشانه‌های احترام آن است که قبور آنها نیز مورد احترام باشد.

اگر بناء بر قبرها کار حرامی می‌بود، هر آینه بر مسلمانان و جامعه اسلامی واجب بود که بر خراب کردن و ویران ساختن آن قبرها اقدام کنند و از تجدید بنای آن ممانعت کنند؛ ولی مسلمانان هرگز دستور به ویران کردن آنها ندادند؛ بلکه همواره بر تعمیر و بازسازی آنها در طول قرن‌های متمادی اصرار ورزیدند.

در لینک زیر شما می‌توانید نظر علمای دیوبند در مورد ساختن قبه برای قبور بزرگان را ببینید:

<https://www.valiasr-aj.com/persian/shownews.php?idnews=۱۲۶۷۸>

روایات نهی ساختن بارگاه:

ممکن است برای برخی این سؤال ایجاد شود که ما روایاتی داریم که علی‌الظاهر دلالت بر نهی ساختن

بارگاه می‌کند، این روایات را چه کار کنیم که در پاسخ می‌گوییم:

با توجه به آیاتی که در رابطه با ساخت گنبد و بارگاه بیان شد و همچنین روایاتی که در این زمینه ذکر

شد و همچنین سیره مسلمانان می‌توان گفت که روایاتی که دلالت بر نهی از ساخت بارگاه می‌کنند برفرض

صحت سند این روایات، مرتبط با نوع خاصی از احترام به قبرها است که منجر به شرک و اسراف و فخر فروشی

می‌شود و برای مقطع خاصی این روایات بیان شده است؛ به عنوان مثال روایتی که در آن پیامبر صلی‌الله‌علیه‌و

آله یهود و نصاری را لعن می‌کنند؛ به این علت صادر شده است که آنها خودسرانه قبر پیامبری را به عنوان قبله

تعیین می‌کردند؛ در حالی که خداوند قبله آنها را قبلاً تعیین کرده بود.

علت دیگری که برای نهی ساختن بارگاه می‌توان بیان کرد سوره تکاثر است که می‌فرماید:

أَلْهَاكُمْ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ

سوره تکاثر، آیه ۱ و ۲

در این دو آیه خداوند به برخی افراد می‌فرماید: فخر فروشی به بیشتر داشتن شما را به جایی کشانده که سر مقبره‌ها می‌روید و تعداد قبرها را می‌شمارید و به یکدیگر فخر می‌فروشید که ما تعدادمان بیشتر است که قبرهای مان زیاد است.

مشخص است که برای چنین افرادی نباید اجازه داد که بر قبور خود بارگاه بسازند؛ وگرنه از روی چشم و هم چشمی شروع ساختمان‌هایی مجلل می‌کنند، فقط برای این که نسبت به طرف مقابل خود فخر بیشتری بفروشند.

علت دیگری که برای روایات ناهیه در این باب می‌توان ذکر کرد باور غلطی بود که در گذشته وجود داشته است به این صورت که فکر می‌کردند مردگان بعد از مرگ نیاز به غذا و مکان مناسب و زیور آلات دارند و حتی در برخی موارد غلام‌ها و کنیزهایی را همراه مرده دفن می‌کردند تا در آن دنیا مرده در آسایش باشد؛ اگر چنین افرادی را از ساخت بارگاه نهی نکنید مطمئن باشید که قبرستان‌های این افراد به کاخ‌ها تبدیل خواهد شد به خاطر این باور غلطی که در آن‌ها وجود دارد.

علت دیگر این روایات می‌تواند برای این باشد که به دلیل آن که در صدر اسلام هنوز رفتار شرک آلود به خوبی از ذهن جامعه پاک نشده بود، احتمال برگشت عقاید جاهلی مسلمانان را تهدید می‌کرد؛ به همین علت پیامبر صلی الله علیه و آله در برخی از مباحث تصمیمات شدیدتری می‌گرفت تا شرک از بین برود، طبیعی است که بعد از از بین رفتن شرک، نیاز به شدت عمل کاهش پیدا می‌کند.

شاهد این مطلب هم این است که اهل سنت معتقدند که پیامبر صلی الله علیه و آله ابتدا مسلمانان را از زیارت قبور نیز منع می‌کرد؛ ولی با گذشت زمان، نه تنها این ممنوعیت برداشته شد؛ بلکه به آن توصیه هم کردند و زیارت قبور را یادآور مرگ و قیامت و نیز موجب زهد در دنیا بیان کردند.

با توجه به آنچه گفته شد و با نظر به واقعیات موجود در ارتباط با حرم امامان شیعه علیهم السلام می‌توانیم به این نتیجه برسیم که ساختن بارگاه روی مقابر شریف ائمه علیهم السلام، مشابه ساختن مسجد بر

قبر اصحاب کهف و مکانی برای عبادت پروردگار است و امکانات مادی موجود در آن برای رفاه حال زائران بوده است؛ بنابراین نمی توان از دیدگاه شرع، آن را نادرست دانست.

در رابطه با روایتی که اهل سنت از امیرالمؤمنین علیه السلام در وجوب خراب کردن سنگ قبرها نقل

می کنند هم می توانید به لینک زیر مراجعه کنید:

<https://www.valiasr-aj.com/persian/shownews.php?idnews=5174>

موفق و مؤید باشید

گروه پاسخ به شبهات

مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)